

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА

ЗБІРНИК ТЕЗ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

28-29 травня 2020 р.

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»**

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА УСТАНОВА «НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ОСВІТИ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ**

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА ОСВІТИ «АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ»
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА»
(електронне наукове видання)**

КИЇВ

2020

УДК 371.671.(082)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 5 від 13 травня 2020 р.)

Редакційна колегія:

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
– голова редакційної колегії;

М. В. Головка, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
доцент – заступник голови редакційної колегії;

Т. М. Засєкіна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник –
заступник голови редакційної колегії;

М. І. Бурда, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

Л. М. Калініна, доктор педагогічних наук, професор;

В. І. Кизенко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

В. В. Лапінський, кандидат фізико-математичних наук, доцент;

А. Р. Рось, укладач.

Проблеми сучасного підручника: збірник тез Міжнародної науково-практичної
інтернет конференції (наукове видання), 28 – 29 травня 2020 р., Київ : Педагогічна
думка, 2020.– 203 с.

ISBN 978-966-644-528-8

Збірник містить матеріали виступів учасників Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції «Проблеми сучасного підручника», які присвячені висвітленню
актуальних питань теорії й практики підручникотворення та сучасним вимогам і
особливостям створення навчальної книги в Україні та за її кордонами.

За достовірність інформації, цитат, посилань на літературні джерела та вживання
власних імен відповідальні автори публікацій.

ISBN 978-966-644-328-8

© Інститут педагогіки НАПН України, 2020

© Педагогічна думка, 2020

З М І С Т

Бакуліна Н. В. Підручник «Іврит» для 3 класу закладів загальної середньої освіти як модель компетентнісно орієнтованого процесу навчання	9
Барановська О. В. Шкільний підручник в умовах нових суспільних викликів.....	12
Богданець-Білоskalенко Н. І. Особливості змісту і структури підручника «Українська мова та читання» для 3 класу шкіл з польською мовою навчання.....	15
Бондаренко Н. В. Нелінійний текст як ресурс модернізації підручникотворення	17
Бурда М. І. Укрупнення змісту підручника з математики рівня стандарту	19
Васильєва Д. В. Організація дистанційного навчання учнів 5 - 9 класів в умовах тривалого карантину	21
Васьківська Г. О. Психодидактичні аспекти удосконалення сучасної навчальної книги: рефлексія і візуалізація інформації.....	22
Вашуленко О. В. Сучасний підручник літературного читання як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів	25
Вашуленко О. П., Сердюк Е. Г. Електронний підручник з геометрії як засіб дистанційного навчання учнів ліцею.....	26
Величко Л. П. Вправи серкіт-тренінгу в підручнику хімії профільного рівня	28
Вороненко Т. І. Навчальний посібник для учнів з курсу за вибором «Розв'язування задач з хімії. 10 – 11 класи»	30
Галаєвська Л. В. Система вправ з вивчення мовленнєвих жанрів у підручнику з української мови.....	32
Гоголь Н. В. Реалізація програмової рубрики «Мистецький контекст» у підручниках української літератури для 10 класу	34
Головко М. В. Потенціал сучасного підручника фізики у розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності учнів гімназії	36
Головко С. Г. Сучасний підручник у системі психолого-педагогічної підготовки здобувачів базової освіти до зовнішнього незалежного оцінювання	38
Головченко Н. І. Формування інклюзивної та цифрової компетентностей учителя засобами сучасних навчальних видань	39

Голуб Н. Б.	
Робота зі словниками на уроках української мови в ліцеї	43
Гончарова Н. О.	
Доповнена реальність як тренд сучасного підручникотворення	45
Гораш К. В.	
Шкільний підручник як інструмент соціалізації учнів в умовах інноваційного освітнього середовища гімназії	48
Горошкін І. О.	
Підручник як засіб формування ключових компетентностей учнів 5 класу гімназії на уроках іноземних мов	50
Горошкіна О. М., Попова Л. О.	
Компетентнісно орієнтовані завдання як компонент підручників української мови для 10-11 класів	52
Гривко А. В.	
Графічна інформація в підручниках: актуальність розміщення та проблеми академічної доброчесності	54
Гринюк О. С.	
Роль підручника «Біологія і екологія» (11 клас) у формуванні наукової картини світу випускників	56
Гупан Н. М.	
Ілюстративний матеріал у шкільному підручнику з історії	59
Доротюк В. І.	
Структура науково-методичного забезпечення підготовки вчителя до реалізації компетентнісно орієнтованого навчання	61
Доротюк О. Г.	
Психологічні засади створення сучасних підручників	62
Засєкін Д. О.	
Відповідність підручника фізики вимогам навчальної програми	63
Засєкіна Т. М.	
Інтегрований підручник чи підручник інтегрованого курсу?	65
Ільченко В. Р., Гуз К. Ж.	
Підручник як засіб досягнення ефективною та справедливою освіти	66
Ільченко О. Г., Ляшенко А. Х., Педенко В. П.	
Проблеми експериментальної підготовки нових підручників	69
Калініна Г. М.	
Краудфандінг у соціальній сфері у змісті підручника для керівника освіти	71
Калініна Г. М., Малюга М. М.	
Аутсорсинг як інструмент оптимізації витрат у підручнику для керівника освіти	73
Калініна Л. М.	
Децентралізація в освіті як предмет розгляду в підручнику для керівника закладу освіти	76
Кизенко В. І.	
До питань формування змісту сучасного підручника і реалізації технологій інтерактивного навчання	78

Климчук І. О.	
Фінансові аспекти економічного складника підручникотворення в Україні	80
Коршевнюк Т. В.	
Поліфункціональність навчального посібника курсу за вибором «Біологічні системи»	81
Косянчук С. В.	
Кваліфікаційні детермінанти формування змісту навчальної книги для здобувачів профільної освіти	83
Кришмарел В. Ю.	
Навчання філософії в ліцеї на основі роботи з текстами	86
Крячко І. П.	
Методичні основи створення астрономічного науково-освітнього інформаційного середовища засобами інформаційно-комунікаційних технологій	87
Лапінський В. В.	
Метод укрупнення дидактичних одиниць у процесі створення сучасного підручника	89
Lapinskyi V.V., Ohremenko S.V.	
Pedagogical technology of online management method of projects.....	93
Левченко Ф. Г.	
Дидактичні особливості компетентнісно зорієнтованого підручника в умовах профільного навчання	95
Листопад Н. П.	
Робота з діаграмами на уроках математики у 2 класі	98
Ліпчевська І. Л.	
Використання Mind Maps як засобу аналізу науково-художніх творів у підручнику з літературного читання	99
Логінова А. О.	
Місце і роль наукової спадщини в змісті іноземних підручників з географії	101
Луценко Т. М.	
Електронний підручник як важливий компонент навчального інформаційного середовища	103
Ляшенко О. І.	
Основні підходи до проектування змісту базової середньої освіти	106
Малієнко Ю. Б.	
Розвивальний потенціал сучасних підручників з історії для 10-11 класів	108
Малюга М. М.	
Аутстафінг як дієвий інструмент управління персоналом у підручнику для керівника сфери освіти	110
Мацейків Т. І.	
Формування громадянської компетентності учнів ліцею засобами шкільного підручника з історії України	112
Мацюк В. М.	
Реалізація сучасних науково-методичних підходів у збірниках задач з фізики для учнів гімназії	114

Мачача Т. С. Концептуально-методологічні орієнтири змісту навчального посібника «Проектування виробів в етностилі»	116
Мачача Т. С., Гаврилюк Г. М., Стрижова Т. В. Використання компетентісно орієнтованої навчальної книги в умовах дистанційного профільного навчання технологій	117
Мезенцева О. І. Альтернативні підходи до створення підручника: досвід вальдорфської педагогіки.....	119
Мельник Ю. С. Класифікація задач базового курсу фізики	122
Міщенко О. В. Роль підручника української літератури для старшої школи у формуванні компетентного учня-читача	124
Мороз І. В. Система завдань та запитань шкільного підручника «Вступ до історії» для 5 класу закладів загальної середньої освіти	126
Moroz P. V. Methodical background of construction of a modern school textbook of history and a site of its internet support	127
Мушка О. В. Особливості навчально-методичного забезпечення в умовах дистанційної освіти учнів	129
Надтока В. О. Економічна складова в змісті шкільних підручників із суспільної географії	131
Назаренко Т. Г. Змістове наповнення підручника для організації освітнього процесу з економіки в ліцеї	132
Науменко С. О. Завдання з нетекстовими елементами у підручниках географії для 9 класу	134
Нідзієва В. А. Організаційна культура як феномен та об'єкт управління в підручнику для керівника закладу освіти	137
Новосьолова В. І. Реалізація жанрового аспекту навчання української мови учнів ліцею засобами шкільного підручника	139
Онаць О. М. Взаємодія опорного закладу освіти з родинами учнів у посібнику для менеджера освіти	141
Онаць О. М., Топузов М. О. Практика реалізації державно-громадського управління в опорних зкладах освіти	143
Онопрієнко О. В. Змістові домінанти підручника математики для 3 класу Нової української школи	146

Пасічник О. С.	
Використання візуальних опор у процесі організації ситуативного спілкування іноземною мовою учнів 5-6 класів	148
Петрук О. М.	
Підручники української мови як державної: аналіз контенту	150
Піддячий М. І.	
Реалізація компетентнісного підходу: здоровий спосіб життя старшокласників	152
Полонська Т. К.	
Реалізація інтегрованої змістової лінії «Здоров'я і безпека» у підручниках англійської мови для 5–6 класів гімназії	154
Пометун О. І.	
Підходи до проектування підручника з історії у контексті змін освітнього середовища	156
Попович Л. М.	
Організація управління опорним закладом освіти у практичному посібнику для керівника	158
Прохоренко О. О., Люлькова Ю. М.	
Особливості застосування сучасного підручника в умовах дистанційного навчання	160
Пузіков Д. О.	
Практичний посібник із прогнозування змісту загальної середньої освіти для вчителя: зміст і структура	161
Редько В. Г.	
Чинники впливу на формування іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності учнів 5 – 6 класів гімназії	163
Ремех Т.О.	
Організація інтерактивного навчання учнів засобами підручника	165
Рибалко Л. М.	
Реалізація компетентнісного підходу в змісті сучасних шкільних підручників з біології	168
Семко Л. П.	
Структурні компоненти навчально-методичної літератури для вчителя інформатики	170
Снегірєва В. В.	
Компетентнісна спрямованість інтегрованого курсу «Російська мова та література» для 10-11 класів	173
Тарара А. М.	
Методичний апарат навчального посібника для спецкурсу як важлива складова компетентнісно орієнтованої методики навчання технологій у старшій школі	174
Тарара А. М., Бондаренко В. В.	
Методи технічної творчої діяльності учнів: особливості застосування, переваги та недоліки	176
Тишковець М. Д.	
Підручник як індикатор професійного саморозвитку вчителя	178

Трубачева С. Е.	
Компетентнісно орієнтований підручник в освітньому середовищі гімназії	180
Туташинський В. І.	
Навчальний посібник з технологій сучасного виробництва як складова науково-методичного забезпечення технологічної освіти в ліцеї	182
Фідкевич О. Л.	
Особливості змісту і структури підручника «Російська мова і література. Інтегрований курс. 10 – 11 класи»	183
Хорошковська-Носач Т. П.	
До проблеми формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови	185
Чернухін Є. К.	
Зміст і структура практичного посібника культурологічного спрямування з вивчення новогрецької мови в ліцеї (в 10-11 класах)	186
Чижевський Б. Г.	
Проблеми інноваційної політики України в посібнику для керівника	188
Чорноус О. В.	
Особливості застосування інформаційно-комунікаційного складника у навчально-методичних комплектах	191
Шевчук Л. М.	
Підручник з української мови для 2 класу ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин як засіб збагачення словникового запасу учнів на засадах компетентнісного підходу	193
Шелестова Л. В.	
Удосконалення змісту підручників з гуманітарних предметів з метою розвитку творчих здібностей старшокласників	194
Шпак Н. В.	
Мовленнєві ситуації як засіб формування комунікативної компетентності учнів 5–6 класів гімназії	197
Яценко В. С.	
Навчально-методичне забезпечення для інтегрованих курсів	198
Яценко Т. О.	
Дидактичні функції сучасного підручника української літератури для старших класів	200

Організація навчання з точки зору формування громадянської компетентності учнів ліцею потребує обов'язкового запровадження активних та інтерактивних методів, що передбачають вільне обговорення питань, висловлення і захист учнями власної позиції, наявність різних точок зору, постійну багатосторонню комунікацію, де учні і вчитель є рівноправними партнерами.

Такий підхід може, зокрема, забезпечити оптимальне формування аксіологічного, когнітивного та діяльнісного компонентів громадянської компетентності особистості учня.

Мацюк В. М.,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти

Інститут педагогіки НАПН України.

Київ, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ У ЗБІРНИКАХ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ ДЛЯ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ

Розвиток національної освіти і поетапне її виведення на світовий рівень функціонування неможливі без ґрунтовного книжкового забезпечення навчально-методичного процесу. Книга сьогодні є не тільки джерелом знань, але і засобом духовного розвитку особистості. У цьому зв'язку конче необхідні навчальні книги – підручники і посібники нового покоління, які сприяли б, зокрема, розвитку мислення учнів, формуванню ключових компетентностей, становленню національної свідомості учнів. Саме вони мають бути базою модернізації змісту, форм і методів діяльності освітньої системи в Україні.

Усі ці посібники відповідають чинній програмі з фізики, відповідно, для 7, 8, 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Навчальний матеріал, запропонований у посібниках, згруповано по розділах програми, а кожен розділ у посібниках розбитий на теми.

Структура кожної теми є такою [1, С.3-4]:

<i>Умовне позначення</i>	<i>Опис структурного елемента теми</i>
Пригадайте! 	1. Стислий виклад теоретичного матеріалу , що допоможе учням пригадати основні фізичні терміни, закони, фізичні величини та формули, необхідні для розв'язання задач. 2. Приклади розв'язання задач , в одному з яких дається покроковий розв'язок задачі, а в іншому - виводиться кінцева формула для обчислення шуканої величини.
Поміркуйте! 	1. Якісні задачі , які пропонуємо розв'язувати усно, дадуть змогу навчитися аналізувати фізичні явища. 2. Завдання із заповнення таблиць допоможуть учням краще осмислити теоретичний матеріал.
Розв'яжіть! 	Кількісні та графічні задачі , що навчать використовувати фізичні закони для пояснення фізичних явищ.
Дослідіть! 	Експериментальні завдання , які можна виконати або на уроці, або вдома, дадуть змогу сформувати практичні навички учнів.
Поцікавтесь! 	Завдання пошукового характеру , що навчать учнів самостійно здобувати інформацію, систематизувати й узагальнювати її, робити висновки. Ці завдання можна пропонувати учням як навчальні проекти і заслуховувати їх на відведеному для захисту проектів занятті.
Здогадайтесь! 	Задачі підвищеної складності , які можна пропонувати тим допитливим семикласникам, які прагнуть набутися ґрунтовніших знань з фізики.

Усі завдання диференційовано за чотирма рівнями:

- а) початковий і середній рівні;
- б) достатній рівень;
- в) високий рівень;
- г) поглиблений рівень.

Завдання подано в цікавій і доступній для учнів формі. За вибором учителя деякі задачі (якісні чи експериментальні) можна використовувати на початку уроку для формування мотивації до навчальної діяльності, інші – під час уроку для створення і розв’язання проблемної ситуації. До кожної теми підібрано задачі, спрямовані на формування ключових і предметних компетентностей учнів.

Одним із видів навчальної діяльності під час вивчення фізики є розв’язування задач. В рамках наукового дослідження «Методика компетентісно орієнтованого навчання фізики в гімназії» нами підготовлені збірники задач з фізики для учнів гімназії. Враховуючи сучасні тенденції застосування компетентісного підходу до організації навчання, у цих збірниках велика увага приділена компетентісно орієнтованим завданням.

Кількість завдань є достатньою великою. Це дає можливість учителю оптимально підбирати задачі відповідно до особливостей кожного класу.

У кінці збірників наведено короткі відповіді до більшості задач достатнього і високого рівнів та стислі розв’язки задач поглибленого рівня [1; 2; 3].

Усі довідкові дані, необхідні для виконання завдань, містяться у Додатках.

Методика розв’язування задач, яка використовується в посібниках, є науково обгрунтованою. До кожної теми на прикладах продемонстровано підхід до розв’язування задач, який дозволяє розділити розв’язування задач на три етапи: власне фізичний, формально-математичний та інтерпретаційний або прикладний.

На фізичному етапі акцент робиться на побудові фізичної моделі, її наочному (схематичному) зображенні (якісна сторона) та фіксації числових значень величин у систематизованій формі у відповідності до позначень (коду) схематичного малюнка (кількісна сторона). Такі систематизація і кодування глибоко продумані і розроблені до всіх без виключення типів задач.

Як відомо, основне завдання фізики – пояснити фізичні явища, виходячи з невеликої кількості простих, фундаментальних законів. Тому в якості основних засобів розв’язування на формальному етапі в посібниках використовуються найбільш загальні закони відповідних розділів фізики. Тоді як побудова ідеальної моделі базується на логічній індукції, в основу формальної частини розв’язування покладена логічна дедукція. Тут вони виступають у нерозривній єдності, усуваючи емпіризм, здебільшого притаманний розв’язуванню. Останнє важливе для формування в учнів гімназії природничо-наукового стилю мислення, в якому практичне і теоретичне, індукція і дедукція плідно доповнюють одне одного.

На інтерпретаційному етапі формально-числові результати розв’язування отримують пояснення, з’ясовується їх прикладна цінність.

У прикладах демонструються раціональні прийоми скороченого запису умов і вимог задачі, перетворення одиниць вимірювання в СІ, розв’язування рівнянь і систем рівнянь, приведені зразки перевірки одиниць вимірювання та проведених розрахунків на завершальному етапі розв’язування. Зміст і структура посібників у діалектичній єдності забезпечують внутрішню мотивацію навчальної діяльності і спонукають до самонавчання і самовдосконалення тих, хто навчає і хто навчається.

Ключові слова: збірник задач з фізики, посібники з фізики для гімназій

Список літератури

1. Мацюк В. Фізика. Збірник задач. 7 клас / В.Мацюк, Н.Струж, О.Слободян.- Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. - 208 с.
2. Мацюк В. Фізика. Збірник задач. 8 клас / В.Мацюк, Н.Струж, О.Сенишин.- Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. - 192 с.

3. Мацюк В. Фізика. Збірник задач. 9 клас / В.Мацюк, Н.Струж. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. - 304 с.

Мачача Т. С.,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу технологічної освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА «ПРОЄКТУВАННЯ ВИРОБІВ В ЕТНОСТИЛІ»

Навчальний посібник «Проектування виробів в етностилі» є інформаційно-діяльнісною моделлю особистісно й компетентісно орієнтованого процесу навчання. Він розроблений відповідно до інваріантної складової авторської навчальної програми однойменного інтегрованого курсу для профільної середньої технологічної освіти. Ця навчальна програма має гриф Міністерства освіти й науки України (протокол № 2 від 10 червня 2019 року) [1].

Інтегрований курс «Проектування виробів в етностилі» призначений для задоволення пізнавальних інтересів та освітніх потреб учнів; формування ключових і предметної компетентностей; оволодіння основами проектування в навчальних умовах; розвитку освітнього досвіду у відтворенні і творенні духовно-матеріальної культури українського народу; свідомого професійного самовизначення.

Зараз на часі розвиток «Освіти 4.0.», яка покликана враховувати вимоги нової промислової революції «Індустрія 4.0.». Кожна технологічна революція потребує нові форми організації продуктивної діяльності, способи кооперування дій і розподілу праці, технології мислєдіяльності [2, с. 60]. Постає питання, які інновації і як відображати у навчальній книзі для профільного навчання технологій, її змісті і структурі?

Методологічною основою розроблення змісту навчального посібника «Проектування виробів в етностилі» є педагогічна технологія компетентісного навчання. Компетентність – це новий рівень самоорганізації людини в невизначених умовах, її усвідомлення себе. А тому, в основі навчання лежить рефлексивна мислєдіяльність учня – осмислення і моніторинг своєї діяльності, того, що він знає, а що – не знає, що уміє робити, а що – ні, розуміння того, для чого він здійснює діяльність і якими засобами і способами потрібно оволодіти, щоб її ефективно реалізувати. Учень дивиться на себе ніби з боку, як на суб'єкта діяльності, діючи у цьому світі, здатного його робити кращим, творчо впливати на нього без заподіяння шкоди собі, оточуючим та довкіллю.

Зміст навчального посібника групується навколо фундаментальних освітніх об'єктів творчого процесу проектування виробів в етностилі, які концентрують в собі відповідний навчальний матеріал. Такими об'єктами є:

–засоби виразності декоративно-ужиткового мистецтва (елементи й принципи побудови композиції);

–способи проектування (міні-маркетингові дослідження, дизайн-аналіз, розробка історичних довідок, продукування ідей, моделювання, конструювання тощо);

–компоненти предметної компетентності (особистісний, знаннєвий, діяльнісний, ціннісний), що сприяють розвитку творчих здібностей кожного учня, об'єктивованому оцінюванню і самооцінюванню результатів навчання.

Основою реалізації компетентісного навчання за змістом навчального посібника є:

–позитивна мотивація навчання, особистісні інтереси, потреби й можливості, які можна і потрібно узгоджувати з соціальними;

–сукупність базових та інтегративних знань і вмій у сфері проектування виробів в